

sost žádoucí, otázkou však zůstává, zda je zcela přínosný i v knize tohoto rozsahu a intencí.

Přes všechny tyto drobné výhrady nezbývá než konstatovat, že kniha představuje poutavý vhled do náboženství Římanů a významný krok kupředu, především co se metodologického zakotvení jeho studia týče. Nejvyšší punc kvality si zaslouží také české vydání této knihy, která se vyznačuje výbornou a přehlednou grafickou úpravou. Oproti německému originálu byla doplněna o poznámkový aparát (být poměrně strohý) a rozšířený seznam citované literatury. Toto vylepšení umožňuje čtenáři lépe sledovat autorovy zdroje a také případně zpětně vyhledat podklady pro posouzení některých autorových tvrzení. Překlad Davida Sanetrníka je velmi čtivý a kvalitní, a to i co se práce s latinskými nebo řeckými výrazy týče (svůj pozitivní vliv zde jistě mělo přehlednutí textu Radkem Chlupem z Ústavu filosofie a religionistiky FF Univerzity Karlovy). Drobné výtky si zaslouží pouze opomenutí některých titulů z citací, které se objevují v poznámkách za textem, v závěrečném seznamu literatury (např. s. 268, pozn. 2: Burkert 1991), případně jejich uvedení v chybné formě, která bude v některých případech pro čtenáře laika jen obtížně dohledatelná (s. 270, pozn. 8: Simón 1996 je nutné hledat pod Marco Simón 1996). To jsou však relativně nepodstatné drobnosti, které nemohou pokazit výsledný a veskrze pozitivní dojem z četby této knihy.

ALES CHALUPA

Jarmila Drozdíková, Lexikón islámu,

**Bratislava: Kaligram 2005, 272 s.
ISBN 80-7149-764-9.**

V dlouhé řadě české i slovenské orientalistické populárně vědecké produkce věnované nejrůznějším aspektům „světa islámu“ se v minulosti vyskytlo již několik pokusů o encyklopedické „uchopení“ zmíněného

náboženství a s ním spjaté civilizace. Vedle děl, která se souhrnným způsobem pokusila českým a slovenským čtenářům přiblížit věrouku islámu, jeho ortopraxi i četné realie spojené s tímto náboženstvím, a to vše zařadit do náležitého historického kontextu (z celé dlouhé řady titulů vydaných jen v uplynulých dvou desetiletích vzpomeňme z těch nejzdařilejších alespoň *Duchovní cesty islámu* od Luboše Kropáčka [Praha: Vyšehrad 1993], které se dosud dočkaly tří vydání, nebo výpravný *Svět islámu* Francise Robinsona [Praha: Knižní klub 1996]), se na našich knihkupeckých pultech objevily i svazky, které svůj encyklopedický záměr deklarovaly již v samém názvu. Ke dvěma stávajícím původním českým titulům (Helena Pavlincová – Břetislav Horyna (eds.), *Judaismus, křesťanství, islám*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2003; Jiří Fleissig – Charif Bahbouh, *Malá encyklopedie islámu*, Praha: Dar Ibn Rushd 1993) předminulý rok přibyl slovenský *Lexikón islámu* Jarmily Drozdíkové.

Autorka, přestože vystudovala arabistiku, nemohla z politických důvodů během minulého režimu v tomto oboru pracovat, a přestože až do odchodu do důchodu působila jako středoškolská profesorka angličtiny, nikdy se nepřestala o Orient intenzivně zajímat, o čemž svědčí mj. její publikace *Etiópčania* (Bratislava: Obzor 1989) či *Základy judaizmu* (Bratislava: Slovenské národné múzeum 1993) nebo řada vědeckých studií věnovaných problematice postkoloniálního a multikulturalismu. V šedesátých letech autorka prožila delší dobu v Egyptě, kde měla možnost se důvěrně seznámit s kulturou této klíčové arabské země. Svou disertační práci (obhájena roku 2004) věnovala rozboru životního díla jednoho z nejvýraznějších a nejkontroverznějších moderních arabských myslitelů Edwarda Saida, který proslul především jako neúnavný kritik západní orientalistiky.

K záměru sestavit publikaci, která by přehledným a heslovitým způsobem přiblížila jak věrouku a ortopraxi islámu, tak i jeho nejvýznamnější myslitele, přivedl autorku, jak sama uvádí v úvodu knihy, stále vzrůstající zájem o islám, který se výmluvně odráží i v neustále se zvyšující frekvenci,

s jakou média „bombardujú“ najširší verejnosť pojmy jako islámský fundamentalizmus, džihád, fatwa nebo šari‘a. Ve slovenštině v posledním desetiletí vyšlo niekoľko prekladových titulů vŕenovaných islámu (např. Mircea Eliade, *O islame*, Bratislava: Agora 2001; Karen Armstrongová, *Islam*, Bratislava: Slovart 2000) i původních prací, jak z per sloveských orientalistů (Ján Pauliny, Gabriel Pirický), tak přestavitelů slovenské muslimské komunity (Abdalwahhab al-Sbenaty) a kromě toho mohou slovenští zájemci o toto náboženství nalézt v domácích knižních pultech celou řadu titulů v češtině. Slovenský čtenář však až donedávna postrádal původní slovenskou práci, která by i laikům dokázala stručně, rychle a především dostatečně přehledně přiblížit základní islámské pojmy a nejvýznamnější osobnosti. A právě tuto mezeru se pokusila (a dlužno dodat, že úspěšně) Jarmila Drozdíková zaplnit.

Základním východiskem bylo autorce nejnovější vydání nejvýznamnější referenční příručky světové islamistiky, leidské vydání *The Encyclopaedia of Islam* (Leiden: E. J. Brill 1960-2004), avšak myšili bychom se, pokud bychom *Lexikónu islámu* pokládali jen za dílčí podání tohoto, byť jakkoliv stěžejněho, díla. Autorka využila celou dlouhou řadu dalších zásadních prací jak západních, tak i českých a slovenských odborníků. Představit islám (a navíc heslovitou, encyklopedickou, formou) není jednoduchým úkolem, čehož si byla autorka nesporně vědoma. Jak zmiňuje v *Úvodu* „...islám je náboženstvo a ako každé náboženstvo vzdoruje pokusom priblížiť sa k nemu zvonku. Aj keby sme sa podrobne oboznámili s Koránom, preštudovali obrovské zbierky tradícií a osvojili si islámske právo, ešte stále nebudeme mať kľúč, ktorý by nam otvoril svet veriaceho muslima. Od najútlejšieho detstva ho utvára život v rodine, atmosféra vzťahov v komunitě, zážitky z náboženských slávností, neprenosná skúsenosť viery. Vzdialenosť medzi nami a tými druhými nikdy celkom neprekonáme, no môžeme sa a musíme pokúsiť odbúrať hlboko zakorenené predsudky, ktoré nás oddelujú, staré a nové mýty, nebezpečnejšie než moc peňazí a zbraň...“ (s. 7).

Výsledné zpracování (u kterého čtenář zaujme již na první pohled velmi zdařilá obálka) dokazuje nespornou autorčinu erudici, která se projevila jak při volbě hesel, tak i v jejich zpracování, jež spojuje stručnost a výstižnost. Kromě základních „položek“ z věrouky a ortopraxe, tedy sféry, již jsme si zvykli označovat jako „klasický islám“, a které čtenář *Lexikónu* vlastně ani nemůže neočekávat (např. modlitba, hadíth, Korán, teologie, pít atd.), však autorka zařadila, v souladu s výše uvedenou snahou napomoci svou publikaci především zájemcům o porozumění současnému „islámskému světu“, celou řadu hesel veskrze aktuálních. Mezi ně patří jak stručné portréty moderních a soudobých islámských myslitelů (např. Rašid al-Ghannúší, Muhammad al-Ašmáwí, Hasan al-Hanafí či Júsuf al-Qaradáwí), tak především řady hnutí a organizací (AMAL, Hizbullah, OOP, FIS atd.), s jejíž jmény či akronymy se neustále setkáváme v médiích, a které se přitom široké veřejnosti tak často pletou či přímo splývají.

Byť se pod knihami o islámu a tématech s ním (často však jen v myslích dotyčných autorů) spojených zdánlivě „prohýbají knihkupecké pulty“, předměty nedorozumění, nepochopení nebo přímo záměrné dezinformace či dezinterpretace zůstávají stále stejné. Mezi tyto pomyslné „stalice“ patří především lidská práva a demokracie v islámu nebo problematika postavení ženy. Je třeba zdůraznit, že autorka se těmito oblastem nevyhýbá, ba naopak, o čemž nás nejlépe a nejvýstižněji přesvědčí příslušná hesla jako jsou „demokracie“, „islámsky štát“, „lidská práva“, „ženy a islám“, nebo „ženská obriezka“. Celkový výběr hesel dokládá, že autorka *Lexikónu* se nevyhýbala ani tzv. žitému islámu, jinak řečeno, muslimské lidové religiozitě (hesla „mágia“, „numerológia“, „marabut“ nebo hesla věnovaná nejvýznamnějším súfijským řádům, „taríqám“), což je publikaci nesporně ku prospěchu.

Lexikón obsahuje závěrečný přehled muslimských zemí a zemí s významnými muslimskými menšinami, stručný historický přehled a seznam použité literatury, což nepochybně zvyšuje celkovou užžitnou hodnotu publikace. Kritika v podstatě každé en-

cyklopedické práce může vycházet od výběru hesel („co podstatné nebylo zařazeno a co marginálního naopak ano“), respektive od nastavení kritérií pro tento výběr. Recenzent se domnívá, že autorka *Lexikónu* se dokázala s tímto nelehkým, a především v každém případě nevděčným, úkolem zdárně vyrovnat, byť i v tomto smyslu by bylo možno zmínit některé spíše kuriózní a okrajové položky (např. heslo „Mešita s dvoma kiblami“ na s. 147), a vytvořila tak hodnotnou základní referenční příručku, která může být inspirací i pro české orientalisty.

BRONISLAV OSTRÁNSKÝ

Moshe Idel, Kabbalah and Eros,

New Haven and London: Yale
University Press 2005, 371 s.
ISBN 0-300-10832-X.

Dílo Mošeho Idela, v současnosti zřejmě nejvýznamnějšího odborníka zabývajícího se kabalou a náboženskou mystikou, není českým čtenářům neznámé. Nakladatelství Vyšehrad vydalo v roce 2004 jeho knihu *Kabala, nové pohledy* a v roce 2007 knihu *Golem: židovské magické a mystické tradice o umělem člověku*. Idelova další kniha *Kabala a eros* z roku 2005 však dosud v českém překladu nevyšla.

Idel ji věnoval Haroldu Bloomovi, literárnímu kritikovi a autorovi několika kontroverzních teorií. V jedné z nich Bloom představuje svou hypotézu o ženě jako autorce prvních pěti biblických knih. Idel, podobně jako Bloom, otevírá diskusi o zavedeném chápání genderových náboženských schémat a upozorňuje na nutnost otevřenějšího přístupu k náboženským textům. Již v úvodu své knihy (s. 14) Idel varuje před příliš zjednodušujícími výklady role ženy v židovské mystice, ale také před koncepty zcela opomíjejícími ženské aspekty nejvyšší božské bytosti. Snaží se představit čtenáři komplexitu božské bytosti tak, jak je zachycena v textech středověkých židov-

ských autorů. V pojetí této bytosti koexistují jak maskulinní, tak femininní kvality, dokonalejší intelekt, vztahy se sexuálním podtextem (s. 155), ale i struktura rodiny (s. 11). Nexus uvedeného schématu a židovské rituální praxe generaloval myšlenkové koncepty, které jsou podle Idela zachyceny v rukopisech kabalistů.

Idel svým dílem dokazuje, že v některých důležitých proudech středověké kabaly a východoevropského aškenázkého chasidismu vedlo objevení významu ženského božského aspektu k následnému vytvoření polarit mezi mužskými a ženskými božskými silami. Tato polarita, tvrdí Idel (s. 2), je překonávána prováděním liturgických úkonů a dodržováním předepsaných náboženských pravidel. Výchozím bodem pro autorova tvrzení a odbornou analýzu se stala fráze obsažená od 16. století až po současnost v židovských modlitebních knihách. Aramejská věta „Le-šém jichud kušad brich hu u-šchinteh“ předchází recitaci některých modliteb a vykonávání určitých (občas je uvedeno také všech) rituálních povinností. V doslovném překladu znamená: „[Liturgický úkon] je prováděn pro spojení Boha Jediného, buďž požehnán, s jeho Božskou Přítomností.“ Idel uvádí, že tato věta reflektuje hlavní cíl, kvůli kterému byly některé náboženské úkony prováděny: spojit mužské a ženské božské kvality. Význam výrazu užitého pro slovo „spojení“ totiž znamená spojení sexuální.

Na následujících stranách se autor snaží nalézt odpověď na otázku, proč byla vůbec uvedená věta včleněna do knihy, která je nejrozšířenějším liturgickým předmětem judaismu. Proč se v židovských kruzích objevila, jak a proč vznikl genderově diferenciovaný koncept božské bytosti, a proč byl některými významnými náboženskými autoritami vnímán jako střed židovského náboženství? Za neméně významné otázky Idel považuje ty, které se týkají židovského rituálu. Proč náboženský rituál vede k sexuálnímu spojení božských atributů? Jedná se o idiosynkratickou představu reprezentující poměrně pozdní rozrůzku uvnitř židovské filozofie a náboženského myšlení, nebo se zde setkáváme se zralými plody mnohem starších myšlenek a konceptů? A nakonec